

и принципы их лексикографического описания / А. И. Молотков // Современный русский язык: Лексикология. Фразеология. Лексикография: Хрестоматия и учебные задания / [сост. Л. А. Ивашко, И. С. Лутовинова, Д. М. Поцепня и др.; отв. ред. Д. М. Поцепня]. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 2002. – С. 346-364. 4. *Паніш В. А.* Семантико-функціональна природа фразеологізмів у художній прозі закарпатоукраїнських письменників (40-90 рр. ХХ ст.): Автореф. дисс. ... к. філол. н. / В. А. Паніш. – Ужгород, 2004. – 21 с. 5. *Русско-японский словарь* / [под ред. М. Того, С. Сомэя, Т. Исоя и др.]. – Токио: Кэнкюся, 1988. – 2764 с. 6. *Словник давніх прислів'їв японської мови* КОДЖІ-КОТОВАДЗА ДЖІТЕН. – Gakken, 1988: [електронний ресурс] – режим доступу: Sharp denshi-jisho Papurus (Copyright © Gakken, 1998). 7. *Словник ідіом японської мови з прикладами* РЕЙКАЙ КАНЙО: КУ ДЖІТЕН. – Sotakushashuppan, 1992: [електронний ресурс] – режим доступу: Sharp denshi-jisho Papurus (Copyright © Sotakushashuppan, 1992). 8. *Сучасна українська мова: Підруч. для студ. вищих навч. закл.* / [Пономарів О. Д., Різун В. В., Шевченко Л. Ю.] – К.: Либідь, 2001. – 400 с. 9. *Українська афористика* / [упоряд.: Коваль Р., Шевчук В., Михальченко М.] – К.: Просвіта, 2001. – 320 с. 10. *Языкознание. Большой энциклопедический словарь* / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – 2-е изд. – М.: Больш. рос. энциклопедия, 1998. – 685 с.

Комарова Т.І., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

НЕЙТРАЛІЗАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВІДТВОРЕННЯ ПРОСТОРІЧЧЯ В ІСПАНЬСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ПОВІСТІ В.З.НЕСТАЙКА "ТОРЕАДОРИ З ВАСЮКІВКИ"

У статті розглянуто нейтралізацію як спосіб перекладу просторіччя на іспанську мову та її наслідки для перекладу. Порушується проблема відтворення конотації та зниженої експресії дисфемізмів, пропонуються шляхи розв'язання деяких проблем перекладу просторіччя за допомогою лексикографічних джерел.

Ключові слова: *знижена експресія, просторіччя, нейтралізація, конотація, дисфемізми.*

В статье рассмотрена нейтрализация как способ перевода просторечия на испанский язык и ее последствия для перевода. Затрагива-

ється проблема воспроизведення коннотації і зниженої експресії дисфемизмів, пропонуються шляхи рішення деяких проблем перекладу просторіччя з допомогою лексикографічних джерел.

Ключевые слова: *знижена експресія, просторіччя, нейтралізація, коннотація, дисфемізми.*

The paper deals with the neutralization as a translation method of Ukrainian popular speech into Spanish and its effect on the translation. The problem of rendering connotation and debased expressiveness of dysphemisms is also discussed and some solutions of popular speech translation problems with the help of lexicographical sources are suggested.

Key words: *debased expressivity, popular speech, neutralization, connotation, dysphemisms.*

У сучасному перекладознавстві не втрачає своєї безумовної актуальності питання перекладу художніх текстів, в яких міститься велика кількість експресивно забарвленої лексики, зокрема тієї, що характеризує просторіччя. Просторіччя – це стилістично маркована лексика, яка традиційно поділяється на дві групи: книжну та розмовну, кожна із яких має свої особливості та функціональне навантаження.

Розмовний шар лексики складають власне розмовні елементи: "читалка", "моторка", та ін., позбавлені явного відтінку експресивності, а також стилістично забарвлені. Це розмовно-просторічні слова: "панькатися", "телепень", які мають "легкий" відтінок іронічного, фамільярного, жартівливого забарвлення; власне просторічні – з порушенням орфографічних та орфоепічних норм – "тепера", "тута" [Савченко 2009, 230].

Розмовна лексика "обслуговує" переважно усні стилі мовлення, наприклад, розмовно-побутовий, але використовується вона й у мові художньої літератури як один із важливих її компонентів, зокрема в діалогах та описах побутових ситуацій, взагалі тоді, коли автор прагне надати своєму творові розмовного забарвлення [Бесача 1999, 169].

Науковим підґрунтям у вирішенні проблеми перекладу просторіччя є праці видатних вчених: А.А. Біласа, В.Р. Товстенка, А.В. Федорова тощо. Також ця проблема знайшла відображення у спеціальних наукових працях багатьох дослідників. Так, зок-

рема, А.Галас досліджує особливості використання перекладацьких стратегій під час перекладу діалектів та просторіч, О.В.Юдіна зосереджує увагу на особливостях застосування прийому зниження експресивності під час перекладу українських памфлетів іспанською, що в своєму лексичному складі містять і просторіччя та ін. Переклад просторіччя в контексті загальної теорії перекладу досліджували Ю.В.Ванников, С.Влахов, С.Флорин, Р.П. Зорівчак, В.В.Коптілов, В.К.Комиссаров та ін.

Дослідження нейтралізації як способу перекладу є надзвичайно актуальним в теорії та практиці перекладу, адже до нього звертаються чимало перекладачів при відтворенні експресивно забарвленої лексики в тому числі при перекладі з української на іспанську мову.

Мета статті – ознайомлення з нейтралізацією як способом перекладу та представлення деяких шляхів розв'язання проблеми нейтралізації просторіччя при перекладі на іспанську мову.

Говорячи про експресивну лексику, неможливо оминати поняття "конотації", адже просторіччя може супроводжуватися конотацією – тими ознаками, які, не включаючись у "поняття", оточують його в мові через певні асоціації – пізнавальні, емоційні, експресивні, стильові.

Лінгвістичні словники по-різному тлумачать термін "конотація". З одного боку, "конотація" пояснюється, як "додаткове значення", "додатковий зміст" мовного знака, його супутні семантичні або стилістичні відтінки. З іншого ж боку, їхня функціональна спрямованість визначається як створення "експресивно-оцінних обертонів", що розшифровуються як надання висловлюванню "урочистості, грайливості, фамільярності" [Ахманова 1966, 205].

Безперечно, знижена експресія просторічних лексичних одиниць є окремою великою проблемою відтворення конотації в перекладі.

Досліджуючи просторіччя у творі відомого письменника В.З.Нестайка "Тореадори з Васюківки", можна виділити різні способи перекладу. Як показує фактичний матеріал, одним із багатьох способів перекладу просторіччя в художній літературі є спосіб нейтралізації, тобто втрата конотативного значення. За

частотою у корпусі обсягом 300 прикладів суцільної вибірки, саме цей спосіб є другим за поширеністю після описового перекладу. Це можна пояснити тим, що переклад на іспанську мову робився на основі російського перекладу.

Р.П.Осадчук вважає, що літературні традиції, ідеологічні канони, які існували в нашій країні, та особливий, аналітичний характер роботи перекладача призводять до втрати ряду лінгвостилістичних особливостей зображення внутрішньої дії [Осадчук 1993, 124]. Зазначений дослідник, а також деякі інші, розглядаючи цю проблему, не називали її спеціальним терміном, натомість у О.В.Юндіної та деяких інших дослідників знаходимо це явище під назвою "нейтралізація". Авторка визначає нейтралізацію як перекладацьку трансформацію, що призводить до зниження експресивності [Юндіна 2009, 174].

Даючи визначення нейтралізації, можна сказати, що – це спосіб перекладу, при якому забарвлена мовна одиниця в перекладі відтворюється не просторіччям і характеризується втратою конотації. Такий спосіб, безумовно, призводить до втрат.

Наприклад:

1) *Посьорбав я з огидою недовареної юшки, яка ще не встигла витекти* [Нестайко 1990, 168]. – *Похлебал я с отвращением недоваренной ухи, пожевал полусырой рыбы и сижу* [Нестайко 1980, 117]. – *Me contn con repulsiyn la sopa a medio cocer* [Nestaiko 1983, 211].

2) *Наче вистріляні з гармати, ми прогуркотіли сходами вниз, вискочили у двір, потім на вулицю і цілий квартал бігли щодуху, не оглядаючись* [Нестайко 1990, 175]. – *Как выстреленные из пушки, мы прогрохотали по лестнице вниз, выскочили во двор, потом на улицу и целый квартал бежали что есть духу, не оглядываясь* [Нестайко 1980, 139]. – *Como disparados por un cañon, nosotros retumbamos escalera abajo, saltamos al patio, luego, a la calle y a lo largo de toda la manzana corrimos cual si nos llevase el viento, sin volver la mirada atrás* [Nestaiko 1983, 157].

Оскільки твір "Тореадори з Васюківки" було перекладено спочатку на російську мову, а вже з неї робився переклад на іспанську, можемо говорити про нейтралізацію на етапі російсь-

кого перекладу. Тому і не дивно, що у перекладі на іспанську мову в нас також вживається нейтральне слово.

3) *Сидить собі спокійнісінько і косу клепле* [Нестайко 1990, 118]. – *Sidim себе спокійненько и косу точим* [Нестайко 1980, 113]. – *Alln estaba sentado afilando la guadaca* [Nestaiko 1983, 129].

У цьому реченні слово "клепати" (з'єднувати металеві частини чогось заклепками) у тлумачному словнику подається з поміткою "розмовна" [Сучасний тлумачний словник 2009, 401] і тут перекладено словом "afilar" (sacar filo o hacer mb's delgado o agudo el de un arma o instrumento) [Diccionario de Real Academia Espacola], яке є непросторічним, і зовсім втрачає своє конотативне значення.

4) *Морозива я й у Васюківці можу скільки хочеш умилигати!* [Нестайко 1990, 181]. – *Мороженого и в Васюковке сколько хочешь* [Нестайко 1980, 146]. – *En Vasiukovka hay cuanto helado se quiera* [Nestaiko 1983, 129]. Як бачимо, в іспанському варіанті українське просторічне слово "умилигати" було просто вилучено при перекладі.

5) *І якщо ми вталапалися в цю справу?* [Нестайко:1990, с.145] – *И зачем мы влезли в это дело?* [Нестайко:1980, с.106] – *¡Y para qui nos metermatos en este lno!* [Nestaiko 1983, 118].

Слово "вталапатися" означає потрапити в неприємні обставини [Великий тлумачний словник сучасної української мови:2004, с.164], і перекладено іспанським "meterse" (encerrar, introducir o incluir algo dentro de otra cosa o en alguna parte) [Diccionario de Real Academia Espacola], що повністю нейтралізується при перекладі.

Нейтралізація визначається, головним чином, такими соціолінгвістичними чинниками, як розбіжність в традиціях емоційно-оцінної інформації та виділення, що потрібне культурі перекладу та, навпаки, приглушення цього слова у даному контексті. Іспанська мова є дуже експресивною та емоційною. Відтак, при перекладі на іспанську мову експресію втрачати недоречно. Проте, на практиці часто надто важко підібрати в перекладі слово, яке поєднує в собі і сигніфікативне і конотативне значення.

У просторіччі часто реалізується конотація, знижена експресія, яка може знаходити своє втілення у дисфемізмах. Останнім

часом лінгвісти значно частіше згадують про існування дисфемізму (І. Жельвіс, О. Ставицька, Ч. Гусейнов). Дослідники розглядають дисфемізм переважно як частину інвективної лексики, яка визначається як навмисне перекручення слів з метою надання їм грубого значення [Жельвіс 2000, 205].

Однією з проблем перекладу просторіччя є те, що досі для іспанської мови не існує словника дисфемізмів. Для розв'язання цієї проблеми необхідно створити цей словник, адже у ньому перекладач зміг би знайти ряд стилістично забарвлених, згрубілих слів, а відтак це значно полегшило б пошук стилістично адекватного відповідника. Але оскільки дисфемізм є окремим видом синонімів, перекладачі можуть користуватися словником синонімів та антонімів. Словник синонімів допомагає частково розв'язати одну з найбільших проблем перекладачів при відтворенні просторіччя на іноземну мову. Так, дисфемізмом для дієслова "їсти" є "хлептати", "сьорбати" [Караванський 2004, 378]. Оскільки цільовою мовою є іспанська, проілюструємо це прикладом.

6) *¡I naço mi stільки морозива вламурили!* [Нестайко 1990, 181] – *И зачем мы столько мороженого слопали!* [Нестайко 1980, 146] – *¡Y por quй nos zamparamos tanto helado!* [Nestaiko 1983, 129]

Як бачимо, дисфемізму "вламурити" в перекладі відповідає "zampar", тобто, переклад і еквівалентний (передає сигніфікативне значення), і адекватний (передає конотацію).

У багатьох прикладах ми спостерігаємо, що лексикон В.З.Нестайка настільки сповнений експресивно забарвленої лексики, що навіть неможливо знайти велику кількість лексем у глумачних словниках. І це створює додаткові труднощі для перекладача.

Наприклад:

7) *А здорово все-таки зафурготіла вона у ночвах* [Нестайко 1990, 171]. – *А все-таки здорово шпарила она в корыте* [Нестайко 1980, 135]. – *No obstante, bien que se lanzy la moza en la artesa* [Nestaiko 1983, 129].

8) *А якийсь один нагармузляв отакенними літерами свою формулу аж метрів за три над землею: "Жека + Льоха = любов"* [Не-

стайко 1990, 179]. – *A один какой-то намалевал во-о-от такими буквищами свою формулу, аж метра на три от земли: "Жека + Леха = любовь"* [Нестайко 1980, 143]. – *Y uno habna embadurnado con letras enormes su fyrmula, a unos tres metros de altura sobre el suelo "Zeka + Lioja = amor", etc* [Nestaiko 1983, 163].

У цих прикладах не передана конотація при перекладі українського просторіччя на іспанську мову.

Для розв'язання цієї проблеми перекладачеві можна рекомендувати зрозуміти суть слова, його конотацію, а потім в ряді синонімів вибрати відповідник-дисфемізм.

Безумовно, перекладач повинен донести у своєму перекладі специфіку національно-історичного колориту твору, щоб уся подана інформація була зрозумілою для читача.

Підсумовуючи вищесказане, необхідно зазначити, що нейтралізація як спосіб перекладу є другим за поширеністю прийомом після описового перекладу. Але застосовуючи цей спосіб при перекладі просторіччя, ми втрачаємо конотацію лексичних одиниць, а тому це є водночас практичною проблемою перекладу. На жаль, досі не існує універсального розв'язання цієї проблеми, і навряд чи воно можливе. Однак, одним із способів методологічного подолання такої перешкоди є робота з тлумачними словниками, а також словниками синонімів.

1. *Ахманова О.С.* Словарь лингвистических терминов. – М.: Сов. Энциклопедия, 1966. – 606 с. 2. *Бесача Р.* Просторіччя як нестандартизовані елементи в українській літературній мові // Українська мова і література: історія, сучасний стан, перспективи розвитку. – Тернопіль: Збруч, 1999. – С. 164-169. 3. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / Уклад. І гол. Ред.. В27 В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2004. – 14440 с. 4. *Жельвис В.И.* Слово и дело: юридический аспект сквернословия // Юрислингвистика-2. Русский язык в его естественном и юридическом бытии. – Барнаул, 2000. – С. 194-206. 5. *Караванський С.* Практичний словник синонімів української мови. – Львів: БаК, 2004. – 512 с. 6. *Нестайко В.З.* Тореадори із Васюківки – К.: "Веселка", 1990. – 436 с. 7. *Нестайко В.З.* Тореадори из Васюковки – М.: "детская литература", 1980. – 429 с. 8. *Осадчук Р.П.* Стилiстичнi зсуви при вiдтвореннi внутрiшньої дiї в романi Ж.П. Сартера "Нудота" // Теорiя i практика перекладу. – 1993. – Вип.19. – С. 118-125. 9. *Савчен-*

ко Л.Г. "Низький" шар лексики у поетичному мовленні / Л.Г. Савченко // Tabu jezykove i eufemizacja w dialektach slowianskich. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2009. – S. 229–238. 10. *Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів/* За заг. Ред.: д-ра філол. наук, проф. Дубинського В.В. – Х.: ВД "Школа", 2009. – 1008 с. 11. *Юдіна О.В.* Зниження експресивності в перекладах памфлетів Я. Геплена іспанською мовою / О.В. Юдіна // Вісник Запорізького національного університету. – 2009. – №2. – С. 173-177. 12. *Nestaiko V.Z.* Los toreritos de Vasiukovka (traducciyun al espacol de Pertegaz V.E.) – Моссь: Raduga, 1983. – 311 р. 13. *Diccionario de Real Academia Espacola* [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rae.es/rae.html>.

Компанцева Л.Ф., д. філол. н., проф.,
Національна академія СБ України

ЦЕНТР, ПРОВІНЦІЯ, ПЕРИФЕРІЯ В НАУЦІ: НОВА ГНОСЕОЛОГІЯ

У статті визначаються тенденції формування сучасного лінгвістичного знання – толерантність, відкритість, експеримент, полілог, виникнення маргінальних дисциплін. Ці тенденції зумовлені сучасним гносеологічним рухом від незнання до знання який має три координати, що метафорично можна зазначити як периферія, провінція й центр науки. Саме ці координати визначають типи пізнавальних відношень, види знання, умови його достовірності й істинності.

Ключові слова: гносеологія, маргінальні науки, лінгвістичне знання, центр науки.

В статтє определяются тенденции формирования современного лингвистического знания – толерантность, открытость, эксперимент, полилог, возникновение маргинальных дисциплин. Эти тенденции обусловлены современным движением гносеологии от незнания к знанию, которое имеет три координаты, метафорически именуемые периферия, провинция и центр науки. Именно эти координаты определяют типы познавательных отношений, виды знания, условия его достоверности и истинности.

Ключевые слова: гносеология, маргинальные науки, лингвистическое знание, центр науки.